

מאור

החשמל

שאלה ותשובה

על דבר מאור האלעקטרין בשבת וזים טוב
ואזהרה גדולה על דבר אפיית פת בשבת
ואזהרה לשוחטי עופות על דבר מריטת הנוצות

מאתי

יהודה יודל ראזענבערג

ראב"ד לאגודת הקהלות אנשי ספרד
דעיר מאנטרעאל, מדינת קאנאדא.

חומר מגזע ר' יהודה חסיד ז"ל

לפנים רב בערי פולין: טרלא, ווארשא, לאדז. אח"כ נתקבל
לראב"ר בעיר טאראנטז מדינת קאנאדא ומשם למאנטריאל
הועתק והופנט לאינטרנט

www.hebrewbooks.org

עיי חיים תשס"ד

מחבר הספרים המפורסמים: „ירות נדרים“ על מסכת נדרים:
זהר תורה (העתקת הזוהר על לשון קודש) ילקוט אליהו הנביא
עם „אור צח“ על פתח אליהו: ספר רפאל המלאך: דפואת הנפש
ורפואת הגוף: הגדת מהר"ל מפראג: נפלאות מהר"ל מפראג:
תפארת מהר"ל אל משפאלי: קריאה הקרושה: מקוה יהודה (המורה
איד לעשות מקוה קטן בכל בית) דברי הימים לשלמה המלך:
ועוד בכתובים ספר „וואת ליהודה“ על התורה: שו"ת אלופי יהודה

נדפס בעיר מאנטרעאל, שנת, תנאל מהרה' לפ"ק

RAPID PRINTING CO. - MONTREAL

This Sefer has been made available by:

5314 13th Avenue
Brooklyn, NY 11219

TEL (718) 972-0777
FAX (718) 972-0178

A deluxe bound copy of this sefer is available at:

Biegeleisen Hebrew Book Store

4409 16th Avenue

Brooklyn, N.Y. 11204

(718) 436-1165

הספר הזה צולמה על ידי אחים גאלדענבערג

וניתן להשיג ממנו טופס מכורך, במחיר סביר, אצל:

בימ"ס ביגלאייזן

4409 16th Avenue

(718) 436-1165

שאלה

אם מותר להאיר ביום טוב את מאור החשמל הנקרא אלעקטריין ע"י דחיקת או גלילת הכפתור אשר בכותל או אסור מטעם מוליד אור. וכן אם מותר ביו"ט לכבותו כאופן זה. הן ראיתי כי ההמון מקיל לעצמו בענין זה. ויש מן הלומדים שמתירים ויש אוסרים. ולא פעם נולד מחלוקת ביניהם בשביל זה. הטעמים הנשמעים משני הצדדים אינו להם שורש ומקור. ויש לומדים משמאילים אשר שקר בימינם ומתלחשים להקל גם בשבת. לכן אמרתי אשנס כגבר מתני לצלול במים אדירים לברר הלכה זו על פי מקורים אמיתים מן הש"ס ופוסקים בעזר עליון..

במסכת ביצה (לג.) תנו אין מוציאין את האור (כלומר אע"פ שאינו אש פשוט) לא מן העצים ולא מן האבנים ולא מן העפר ולא מן המים. וקאמר עלה בגמרא מאי טעמא. משום דקא מוליד ביום טוב. והרמב"ם פדק ד' הלכא א' מהלכות יו"ט כתב וז"ל אין מוציאין את האש לא מן העצים וכו'. כל זה וכיוצא בו אסור ביו"ט. שלא הותר ביו"ט אלא להבעיר מאש מצויה אבל להמציא אש אסור. שהרי אפשר להמציא אותה מבערב.

והראב"ד בהשנות כתב וז"ל יאמר מפני שהוא מוליד ואין כאן הכנה. זהו הטעם שמפורש בגמרא עכ"ל. משמע כוונתו לדמות דין זה לביצה שנולדה ביו"ט שאסורה מטעם נולד או לעצים שנשרו מן הדקל וקורה וכלים שנשברו ביו"ט שאסור להסיק בהן מטעם נולד ומוקצה.

ובמניד משנה חולק על הראב"ד וכתב שאין לדמות דין זה לביצה שנולדה ביו"ט שאסורה. לפי שאין זה דבר הראוי בעצמו אלא לבשל או לאפות בו. ולכך כתב ונראה שאם הוציא שמותר להשתמש בו. ולא אסרוהו אלא מפני שלא הי' לו להוליד כיון שאפשר לו להמציא אותה מבערב ע"כ. משמע מדבריו דלשיטת הראב"ד ראסור מטעם נולד ומוקצה יש לאסור אף בדיעבד להשתמש בו כמו ביצה שנולדה ביו"ט ואידך. אבל לפי שיטת המניד משנה אין לאסור בדיעבד.

ויש להקשות על המגיד משנה. דהרי אפילו לפי דבריו מאי שנה כאן מכל שאר הלכות שכתב הרמב"ם בפ"א מהלכות יו"ט הלכה ה' ו' ז' ח' שכתב בהם טעם האיסור משום הגזרה שאסרו חכמים כל מלאכה שאפשר להעשות מערב יו"ט. ואף בדיעבד אסורין. ועוד קשה להבין החילוק שמחלק המ"מ. רמאי שנה זה מעצים שנשרו מן הרקל ביו"ט או קורה וכלים שנשברו ביו"ט דכתב הרמב"ם לעיל בפ"ב מהלכות יו"ט דאסור להסיקן מפני שהן נולדו. והלא כל אלו אינם ג"כ דבר הראוי בעצמו אלא לבשל או לאפות בו.

וראיתי בלהם משנה שמקשה קושיא השניה. ומתריך דשאני שבדי כלים שנהנה מהם בעצמם לענין הבישול או אפיה שהרי מתמעטים והולכים בשעת הבישול והאפיה. אבל האש הנולד אינו מצריך אותו האש בעצמו לאפיה ולבישול. אלא שמצריכו להדליק ממנו עצים להסקה לצורך אפיה ובישול. והאש הנולד נשאר עומד בעצמו כמו שנולד. ומפני כן אין ראוי לאסור. ונראה שזהו כוונת המגיד משנה באמרו שאין לרמות דין זה לביצה שנולדה ביו"ט שאסורה לפי שאין זה דבר הראוי בעצמו אלא לבשל או לאפות בו. פי' אלא להדליק ממנו עצים להסקה לצורך אפיה ובישול. ומקור סברא זו הוא מהר"ן בפרק המביא בענין ביקוע עצים יעו"ש.

והנה מעתה י"ל דעל פי אותה סברא שכתב הלחם משנה לתריך קושיא שני' יתורץ ג"כ קושיא הראשונה. דיש להלך אותן החילוק ג"כ בין אש הנולד ביו"ט לכל שאר הלכות שכתב הרמב"ם לעיל בפרק א'. דשאני התם שבכלם רוצה ליהנות מגוף הדבר בעצמו. ואסור אף בדיעבד מטעם שהי' אפשר לעשותם מערב יו"ט. משא"כ כאן באש הנולד שאינו נהנה מן האש הנולד בעצמו לאפות או לבשל בו. אלא שמדליק ממנו עצים להסיק. מש"ה מקיל בזה המ"מ בדריעבד מותר להשתמש בו.

היוצא לנו מזה לשיטת המגיד משנה. דהך דינא דמוליד אש ביו"ט אין אסור מטעם נולד המחוסר הכנה דלהוי מוקצה. אלא שאסור מטעם שהי' אפשר לו לעשות מבערב יו"ט. והיינו רק מטעם גזרה שמא יניח אדם מלאכות שאפשר לעשותן מערב יו"ט ליו"ט וכו'. כמו שכתב הרמב"ם בפ"א הלכה ה' מהלכות יו"ט. ועוד זה קיל משאר הדברים שמחשב שם הרמב"ם דכאן רק לכתחלה אסור

אבל בדיעבד מותר להשתמש בו. וכן דעת הב"ח ועוד פוסקים אחרים. וי"ל דגם קושית הט"ז על המ"מ סימן תקכ"ב אות א' מתורצת שפיר על פי סברת הלחם משנה. ובחנם הלך עליו יעו"ש. ודוק.

עוד נראה לי דאפילו לשיטת הראב"ד דטעמא דאיסורא משום נולד ומוקצה. ג"כ י"ל דמותר בדעבד ליהנות מאור הנולד ביו"ט. כמו שכתב המג"א בהלכות שבת סי' שכ"ה סעיף ד' ובהלכות יו"ט סי' תק"ז אות ג' דמוקצה אינו אסור בהנאה.

עתה נשובה ונראה בנידון דידן הארת האלעקטרין ביו"ט. הנה אף אם נרצה להחמיד ולתפוס שהארת האלעקטרין ע"י דחיקת הכפתור דומה לכל הנך שמחשב הרמב"ם בפ"ד מהלכות יו"ט הלכה א' מן המשנה דמסכת ביצה (לג.). דהיינו כמו שחוככין עצים ואבנים ומיני מתכות זו בזו עד שתצא האש. או כמו המקבץ זיקי נוגה השמש ע"י כוס מים שיפלו על נקודה אחת ומניח שם פשתן שידלק. מ"מ יש להלך שפיר ביניהם. דהנה זה דבר המובן שדחיקת הכפתור הוא דק גרם הבערה. כיון שאין הפעולה נעשית במקום המאיד אלא רחוק משם במקום שהכפתור נמצא דבוק להכותל. והאיסור של מוליד ביו"ט בודאי ובודאי קיל הרבה מאיסור מכבה. דבמלאכת מכבה יש דיעות שאסורה מדאורייתא. ואם הותר גרם כיבוי במקום פסידא כמבואר בש"ע. מכל שכן שיש להתיר איסור של מוליד אור ביו"ט ע"י גרם הבערה אפילו שלא במקום פסידא. ובפרט שיש לצרף לזה גם מניעת שמחת יו"ט.

אמנם מלבד כל זה יוכל כל בר דעת להבין היטב שפעילת דחיקת הכפתור להאיד האלעקטרין אין דומה כלל לכל הנך שמחשב המשנה והרמב"ם. אמנם בשביל זה נצרך להקדים מלאכת אור האלעקטרין בקיצור מה שנוגע להלכה זו. דהנה בכית חרשת מלאכת אור האלעקטרין עובדים אנשים בידים או ע"י מכונות לחכך מיני מתכות זו בזו או לחכך מיני מתכות בלוחות זכוכית. ועי"ז נולד זרם האלעקטרין עובדים מיני הבלים אשר יזרמו וירוצו דרך ב' חוטי ברזל במהירות נפלא. ואותן ב' מיני הבלים הם הבל אחד של כח דוחה והבל ב' כח מושך. או שנקרא אותם בשם חיוב ושולל. וכל זמן שלא יופגשו ויתחברו ויתאחדו אותן ב' מיני הבלים במקום של חוט ברזל אחד לא יאירו כלל ולא יפעלו שום פעולה. אבל שם

כתוך זכוכות המאיר נפגשים הזרמים של ב' מיני ההבלים על חוט ברזל הנמצא שם זמתאחרים ויהי אור כרגע. וכאשר נרצה לכבות אור האלעקטרין נצרך להפסיק באיזה מקום חוט ברזל אחד ולהפריד ב' קצות חוט הברזל זה מזה. אז נפסק זרם אלעקטרין אחד מן ב' מיני ההבלים. ועי"ז נכבה תיכף האור שבתוך זכוכית המאור. כיון שנחסר שם זרם אלעקטרין של מין הבל אחד מן ב' ההבלים. והיינו פעולת רחיקת הכפתור שבכותל לגרום שם עי"ז נגיעת והתחברות ב' קצות חוט הברזל זה בזה. כי שם הוא המקום שנפסק חוט הברזל. וכן יש שם פעולת רחיקת הכפתור להפריד ב' קצות חוט הברזל זה מזה. ע"י התחברותם יהי אור. וע"י הפרדם יכבה האור.

עתה מובן בנקל החילוק בין כל הנך הנזכרים במשנה וברמב"ם ובין רחיקת הכפתור להאיר האלעקטרין. שהרי בכל הני הנזכרים במשנה ומבוארים ברמב"ם כגון המחכך בעצים או המכה אבן במתכות או שמקביץ נוגה השמש ע"י כוס מים שיפלו על הפשתן. בכל אלה עושה האדם כל המלאכה והוא עוסק בידיו ממש במקום הולדת האש. ואי אפשר לומר שזאת הפעולה הוא רק גרם הבערה. משא"כ במאור האלעקטרין שעיקר המלאכה של הולדת הבלים המאירים נעשה בבית החרשת ע"י אנשים אחדים במכונות. שע"י החיכוך מולידיים שם ב' מיני הבלים של האלעקטרין. ובכח המכונות אשר שם יפעלו שיתפשטו ויזרמו כ' מיני ההבלים על ב' חוטי הברזל. ורחיקת הכפתור פועלת רק נגיעת וחיכוך ב' קצות חוט הברזל הנפסק במקום ההוא כדי שיהי' חוט הברזל כעין גשר או סילון עבור זרם הבל האלעקטרין שלא תפסק מריצתו כמקום פסיקת חוט הברזל ויוכל לזרום בתוך זכוכית המאור להתאחד שם עם הבל אלעקטרין השני. ולפי זה מובן היטב שרחיקת הכפתור שבכותל הוא רק גרם הבערה. ואין זה דומה לכל הנך הנזכרים במשנה וברמב"ם.

ומלבד סברה זו יש עוד להביא ראיה מן הש"ס דאיתא במסכת שבת (צב:) זה יכול וזה יכול ר"מ מחייב ור' יהודה ור' שמעון פוטרם. זה אינו יכול וזה אינו יכול ר"י ור"מ מחייבים ור' שמעון פוטר. זה יכול וזה אינו יכול דברי הכל חייב וכו'. הי מינייהו מחייב א"ר חסדא זה שיכול. דאי זה שאינו יכול מאי קא עביד. א"ל רב המנונא הא קא מסייע בהדיה. א"ל מסייע אין בו ממש. ע"כ.

מכאן יש ראי' לחלק בין שבת ליו"ט. כיון שבשבת יש איסור הבערה וביו"ט ליכא איסור הבערה אלא חשש האיסור של מוליד אור. ולפי הנ"ל יובן היטב החילוק. דהנה זה העושה הפעולה של דחיקת הכפתור הוא בודאי אינו יכול להוליד ע"י אותה הפעולה ב' ההבלים של זרם האלעקטרין. אלא שהולדת הבלוי האלעקטרין נעשה בבית החרשת ע"י אנשים פועלים. וכיון שכן נמצא שלענין איסור מלאכת הבערה בשבת שייך כאן לומר הרין של זה אינו יכול וזה אינו יכול. דהלכה כד"י ור"מ שמחייבים. שהרי כל זמן ששני קצות חוט הברזל נפרדים בכותל הבית אין יכול הפועל אשר בבית החרשת להבעיר ולהאיר באותו הבית מאוד האלעקטרין בלי פעולת דחיקת הכפתור. וכמו כן זה העושה בבית דחיקת הכפתור אינו יכול להבעיר ולהאיר בביתו האלעקטרין. אם תפסק כרגע המלאכה בבית החרשת להוליד ב' מיני ההבלים של זרם האלעקטרין. ולכך בשבת אסור. אבל ביו"ט שאין בו איסור מלאכת הבערה אלא שאנו דנים על השש האיסור של מוליד אור. ולענין הולדת שני הבלוי האלעקטרין להאיר. הרי זה דומה בודאי לזה יכול וזה אינו יכול. כי רק הפועלים של בית החרשת יכולים ע"י המכונות להוליד אותן ב' הבלוי האלעקטרין. אבל זה שבבית אף אם ידחוק כל ימיו את הכפתור בלבד אל יוליד בדחיקתו שום הבל אלעקטרין להאיר. ואין זה הדוחק את הכפתור אלא מסייע שיוכלו ב' הבלוי האלעקטרין לזרום אל תוך זכוכית המאור להתאחד שם ולהאיר. ואמרו שם בגמרא כמה אמוראי דמסייע אין בו ממש. וזו סברא אמיתית ומוחכמת בעזרת הש"ת.

היוצא לנו מכל זה שדחיקת הכפתור אשר בכותל להאיר האלעקטרין ביו"ט מותר לכתחלה. ואם ישראל אינם נביאים בני נביאים הם. אבל לטשות כן בשבת אסור. והיותהרים המתירים בשבת משקרים בירושת הנביאה. איז להם בתורה ידיתה. ומחללים את השבת בכניסה וביציאה.

עתה נדבר בדבר איסור כיכוי. במסכת ביצה (כב). איתא עולא איקלע לבי רב יהודה קם שמעיה זקף לה לשרגא. פירש"י שהי' רוצה שיסתלק השמן לאחוריו ולא ימשך אחר הפתילה ותכבה. איתיביה רב יהודה לעולא הנותן שמן. בנר חייב משום

מבעיר והמסתפק ממנו חייב משום מכבה. א"ל לאו ארעתאי. ובתוס' שם ד"ה והמסתפק כתב. אינו ד"ל מפני שממהר כבוי דלא הוי אלא גרם כבוי. וגרם כבוי ביו"ט שרי אע"פ שממהר כבויה ובשבת נמי אינו חייב. אלא היינו טעמא הואיל דכאותה שעה שהוא מסתפק ממנה מכבה קצת ומכהה אורו וכו'. וכתב שם הרא"ש דהא דפשיטא ליה לתוס' דגרם כיבוי שרי הוא ממה שנחלקו ר' יוסי וחכמים בשבת (קכ). גבי עושין מחיצה בכל הכלים וכו'. ור' יוסי אוסר וכו'. וקי"ל כרבנן דגרם כיבוי מותר. והקשה שם הרא"ש על התוס' מההיא דשופופרת ע"פ הנר. שבת (כט:). דאסור משום דלמא אתי לאיסתפוקי מניה. הלא שם אינו מכחיש מאור הנר וכו'. הלכך נ"ל טעמא דמסתפק מן הנר משום שממהר כיבוי. ואף רבנן דר' יוסי מודו בהאי גרם כיבוי דחייב. דע"ב לא פליגי התם אלא משום דאינו נוגע בדבר הדולק. אלא עושה דבר תוצה לו הגורם את הכיבוי כשתגיע שמה הרליקה. אבל הכא השמן והפתילה שתיהן גורמין את הרליקה. והממעט מאחד מהן וממהר את הכיבוי חייב וכו' יעו"ש.

שתי שיטות האלה הובאו דבריהם באו"ח תקי"ד בט"ז סק"ו ובמג"א סק"ז ובמחצית השקל שם סק"ה וסק"ז. ותמצית דבריהם רשימת התוס' היא להקל דאין חילוק אם גרם הכיבוי נעשה ע"י דבר החוצה לו או ע"י המעטת שמן או הפתילה. ואף לכבות הדולק כבר מותר ע"י גרם כיבוי. ויש חימרא בשיטה זו דאין מותר גרם כיבוי אלא במקום שיש היזק ממון. ושיטת הרא"ש היא להחמיר דאין שייך היתר של גרם כיבוי אלא ע"י פעולה שמחזין למקום האיש. למנוע שלא ישרף ויתפשט האיש יותר. אבל לעשות איזו פעולה בעצמים הדולקים כבר כגון בשמן או בפתילה למעט אחד מהם כדי למחר הכיבוי. זה אסור. ויש קולא אחת בשיטה זו דהיכא שהותר גרם כיבוי מותר גם בדליכא היזק ממון. ויעוין מזה בקרבן נתנאל סוף פ"ב דביצה אות ס' ובמג"א תקי"ד סק"ז ובמחצית השקל שם.

איברא דהמג"א שם סק"י בהקשותו על הרמ"א מדוע התיר להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה אח"כ כשינשב הרוח כתב וז"ל. זליכא למשרי בזה משום גרם כיבוי. דהא לא שרי אלא למנוע שלא ישרף יותר אבל לגרום לכבות הדולק כבר אסור. והניח דברי הרמ"א בצ"ע. אבל הפרמ"ג שם באשל אברהם סק"י מביא

דברי המג"א שהנית בצ"ע פסק הרמ"א וכתב שם זו"ל. משום דגרם
כיבוי כזה אסור שלא במקום פסידא עכ"ל. משמע דעת הפרמ"ג
דבמקום פסידא אין להחמיר אפילו כגרם כיבוי כזה לכבות הדולק
כבר וכן מובא בט"ז שם סוף סק"ו בשם הרש"ל זו"ל. אף שהמרדכי
כתב בשם דבינו יואל דגרם כיבוי לא שרינו אלא במקום היזק.
לא נהירא דדוקא בגרם כיבוי ממש שמכבה אש הדולק כבר דומיא
דפלוגתת ר"י ודבנו בפרק כל כתבי. אבל מה שאינו מכבה ממש
אלא כשמגיע לשם אין לו עוד יותר במה לישרף וכלה מאליו. שרי
לכתחלה. משמע מזה דשייד היתר של גרם כיבוי אפילו לכבות הדולק
כבר במקום שיש היזק ממוז.

וכדי להבין יותר חילוקים בין ב' שיטות האלה אביא כאן
מאי דאיתא בס' תקי"ד סעיף ג'. שדעת המחבר להחמיר בגרם
כיבוי. והרמ"א כתב שם דעת היש מתירין בשני דברים של גרם
כיבוי. דהיינו שמותר לחתוך נר של שעה באור. ושמותר להעמיד
נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה אח"כ כאשר ינשב הרוח. אבל
אסור להעמידו שם אם כבר הרוח מנשב. והקשה שם המג"א ב'
קושיות על הרמ"א על אותן ב' הפסקים. קושיא א' בסק"י מדוע
התיר הרמ"א להעמיד נר במקום שהרוח שולט כדי שיכבה. דהלא
ליכא למשרי משום גרם כיבוי. דהא לא שרי אלא למנוע שלא ישרף
יותר. אבל לגרום לכבות הדולק כבר אסור. ועמד בצ"ע. קושי' ב'
היא במג"א ס"ק י"ט שם. מדוע התיר הרמ"א לחתוך נר של שעה
כאור. דלפי שיטת הרא"ש אם נוטל מגוף דבר הדולק חייב משום
מכבה. הה"ד דאסור לחתוך נר הדולק. וסוים בזה המג"א דבתוס'
משמע דיש לחלק בין שבת ליו"ט. וכתב שם במחצית השקל דהיינו:
התוספת דמסכת ביצה (כב.) דה"מ והמסתפק הנזכר לעיל. ומשמע
הכי מדברי התוס' שכתבו דאין לומר טעם האסור מפני שממהר
הכיבוי. דלא הוי אלא גרם כיבוי וגרם כיבוי ביו"ט שרי אע"פ
שממהר כבויה. ובשבת גמי אינו חייב וכו' עכ"ל. משמע מזה דגרם
כיבוי ביו"ט שרי לכתחלה ובשבת אסור. וכזה מתרץ המג"א דברי
הרמ"א דבס' רס"ה החמיר הרמ"א לאסור גרם כיבוי בשפופרת
משום דשם מיירי בשבת. והחמיר כדעת הרא"ש. וכאן בסעיף ג'
דמיידי ביו"ט הקיל כדעת התוס'. עכ"ל מחצית השקל.

ונלפענ"ד רבוה התירוץ עצמו יש לתרץ ג"כ קושית המג"א
"סק"י. כיון שכל דברי הרמ"א באותו ב' הדינים מוסבים על פי
שיטת התוס' דעכ"פ ביו"ט יש להקל כשיטת התוס'. והגם שאוסר
הרמ"א להעמיד שם הנר בעת שהרוח מנשב אע"פ שגם זה הוא דס
גדם כיבוי לפי שיטת התוס'. מ"מ כיון שאין שייך בזה היזק ממון
אסור. אבל להעמיד שם הנר בעת שאין הרוח מנשב כרי שיכבה
אח"כ כאשר ינשב הרוח. אין זה אלא גרמא גרם כיבוי. ומותר ביו"ט
אף בלי היזק ממון. וכך הסברה נותנת דיש לחלק בין גרם כיבוי לגרמא
גרם כיבוי. כמו שיש חילוק בדיני ממונות בין דינא דגרמי לגרמא
בניזקין.

והנה כן כתב שם הט"ז בסק"ו דדברי המחבר הם אליבא
שיטת הרא"ש ודברי הרמ"א דיש מתירין הם אליבא שיטת התוספת
יעו"ש. ועפ"ז יובן מה שהחמיר הש"ע בסימן דס"ה בשפופרת ובסי'
דע"ז רנר שמונח אחורי הרלת אסור לפתוח הרלת שמא יכבנו הרוח.
ושאסור לפתוח הרלת כנגד המרודה. כיון דשם מיירי לענין שבת
החמיר כשיטת הרא"ש. ראין שייך ההיתר של גרם כיבוי לכבוי.
הדולק כבר. וגם ראין שייך ההיתר של גרם כיבוי ע"י איזו פעולה
בגוף דבר הדולק. ועוד י"ל דגם לפי שיטת התוס' אסור שם
בשפופרת. או כדמתרץ הט"ז בסי' תקי"ד סק"ו. או דהו
בשפופרת והו' בגרם הכיבוי שע"י הרוח בסי' דע"ז אסור משום דלית
בהו היזק ממון:

עתה נשובה ונראה בנידן דידן אם יש היתר לכבות אור
האלעקטרין ע"י רחיקת כפתור המכבה. שמקומו רחוק מזוכיית
המאור. הן לפי שיטת הרא"ש בודאי אסור. כיון שיש בזה ב'
הריעותות כנוכר לעיל. שהאלעקטרין מאיר ע"י ב' מיני הבלים חיוב
ושולל המתפשטים על ב' חוטי הברזל וזורמים לתוך זוכיית המאור.
ושם נפגשים ומתאחדים זה בזה ויהי אור. לכן נוכל לומר ששניהם
הם כדמיון שמן ופתילה. וכיון שברחיקת הכפתור המכבה עושה
שם במקום הכפתור הפסק ע"י שמסלק ומפריד ב' קצות חוט הברזל
זה מזה. ועי"ז נגרע הבל אחר שאין עוד ביכולתו לזרום לתוך
זוכיית המאיר. וזה רומה לממעט השמן או הפתילה דלפי שיטת
הרא"ש אסור. ועוד יש ריעותא ב' שע"י רחיקת הכפתור מכבה
מה שדולק כבר. דלפי שיטת הרא"ש גם זה אסור כנוכר לעיל
דהיינו הך דמסכת ביצה. קם שמעיה זקיה לה לשרגא.

ובכן נחקור ונדרוש לפי שיטת התוספת דשתי ריעותות הללו
אין מקלקלים להחיתר של גרם כיבוי. אלא שלפי שיטת התוס' נצדד
להיות גרם כיבוי עם היוק ממון. וגם שבשעת הפעולה בל יראה שום
כיבוי והמעטת האור. ובנידון דידן הגם שיש היוק ממון שיצטרד
לשלם בעד מאור האלעקטרין אשר יאיר ללא צורך. אבל הלא ליכא
כאן כלל גרם כיבוי כיון שבשעת דחיקת כפתור המכבה נכבה תיכף
האור בזכוכית המאור. ובתוספת איתא בפירוש דהמסתפק ממנו
חייב הואיל דבאותה שעה שהוא מסתפק ממנו מכבה קצת ומכהה
אורו. ואין זה גרם כיבוי אלא כיבוי ממש.

אמנם אחרי העיון יש למצוא היתר. דלא דמי כלל דחיקת
הכפתור להא דהמסתפק ממנו. כיון דשם בהמסתפק ממנו הוא מכהה
האור בלי שום גרמא. אבל כאן הרי הכפתור מונח בכותל רחוק
מזכוכית המאור ולפעמים הוא בעבר השני שבכותל. ומש"ה שפיר
יש כאן גרמא אע"פ שנקבה תיכף. ומצאתי לסברא זו ב' ראיות
חזקות מן הש"ס.

ראי' א'. דאיתא בסנהדרין (עז:): ובחולין (טז:): א"ד פפא
האי מאן דכפתיה לחבריה ואשקיל עליה בידקא דמיא. גירי דיריה
הוא ומיחייב. הני מילי בכח ראשון אבל בכח שני גרמא בעלמא
הוא. פירש"י בכח ראשון. שקשרו סמוך לשפת המים וכיון שנקב
נקב בשפת המים מיד באו המים לפיו. אבל בכח שני. היינו שהניחו
רחוק קצת אע"פ שהוא נקב הנקב והפכו לשם פטור דגרמא בעלמא
הוא. עכ"ל. הרי מכאן ראי' ברורה דבאם עיקר המעשה נעשה רחוק
קצת ממקום הפעולה של ידי האדם. אע"פ שנעשה תיכף. מ"מ אי
זה אלא גרמא בעלמא. וכן כאן כביית האור בזכוכית המאור. כיון
שנעשה רחוק ממקום פעולת ידי האדם של דחיקת הכפתור אין זה
אלא גרמא בעלמא.

ראי' ב'. דאיתא בבבא קמא סוף פרק ב' אמר רבה זרק כלי
מראש הגג והיו תחתיו כרים או כסתות. בא אחר וסלקן או קדם
וסלקן פטור וכו'. ופירש"י יש דנטיילת הכרים גרמא בניזקין הוי.
וכן איתא שם בתוספת ד"ה קדם. וכן כתב הנימוקי יוסף שם
דהמסלק לא קעביד מעשה בידים אלא גרמא הוא ופטור. ע"כ.
והנה כן גם בנידון דידן שבדחיקת כפתור המכבה הוא רק מסלק

הבל אחר מן ב' מיני הבלים של האלעקטרין. אין זה אלא גרמא בעלמא. ואין זה דומה להמסתפק ממנו שג"כ הוא רק מסלק השמן מן הפתילה. דשאני התם שהוא בידיו מסלק עצם השמן הרולק ומרחיקו מן הפתילה במקום שהפתילה דולקת ומכהה בזה את האור. הרי הוא אינו מסלק עצם אחר אלא שמסלק אותו עצם הרולק. לכן אין לדמות זה לסילוק הכרים וכסתות שהם לגמרי גוף עצם את. מן עצם הקרקע שנפל עלי' הכלי ונשבר. ושפיר הוא בהמסתפק ממנו שאין זה גרם כיבוי אלא כיבוי ממש. אבל בנידון רידן הרי חוט הברזל זרם הבל האלעקטרין הם ב' עצמים שונים. כמו שכרים וכסתות עם הקרקע הם ב' עצמים שונים. כיון שחוט הברזל הוא רק כמו גשר או סילון שיריץ עליו או שיריץ בתוכו הבל זרם האלעקטרין. וכשמסלק ע"י רחיקת הכפתור ב' קצות חוט הברזל זה מזה הוא רק כעין הגבהת הגשר או כעין הרחקת הסילון. שע"ז נפסק זרם הבל האלעקטרין. וע"ז נעשה ממילא הכיבוי בזכוכית המאור. לכן נידון רידן דומה ממש לסילוק הכרים וכסתות. שע"ז נשבר ממילא הכלי בנפילתו על הקרקע. ושפיר י"ל גם כאן דהמסלק לא קעביר מעשה בידים בעצם גוף המאיר אלא גרמא בעלמא הוא.

והנה מעתה כיון שבאנו לזה שדחיקת כפתור המכבה הוא רק גרם כיבוי. וגם יש כאן היזק ממון שיצטרך לשלם בעד הארת האלעקטרין ללא צורך וגם יש צער הגוף אם יאיר אור האלעקטרין בי ימים ובי לילות של יו"ט בלי הרף. לכן שפיר על פי שיטת התוספת מותר לדחוק ביו"ט כפתור המכבה שמקומו בכותל רחוק מזכוכית המאור. אבל בשבת ודאי אסור גרם כיבוי כזה. כפסק הש"ע שמחלק בין שבת ליו"ט. דבשבת מחמיר כשיטת הרא"ש. וביו"ט מקיל כשיטת התוספת. והיינו כדאיתא במג"א סי' קי"ד ס"ק י"ט כנזכר לעיל. ואם ישראל אינם נביאים בני נביאים הם. וליהודים היתה אורה ושמהה.

יודל ראזטנבערג, חופ"ק מאנטריאף

לאפרושי מאיסור חילול שבת

אוי לעינים שכך רואות חילול שבת בפרהסיא שיהודים אופים לחם בשבת עבור הקונים שלהם התאכים לאכול פת חמה, וגם הלומדים הקלים על פני מים נכשלים בזה בטעות בראותם באו"ה סי' שיי"ח דהמבשל בשבת במזיד מותר לאחרים במוצ"ש מיד. לכן אמרתי אשיחה מעט להציל את נפשי ע"י אזהרה זו. ואולי השומע יחדל..

איתא בחולין (טו.) תניא המבשל בשבת פליגי ר"מ ור' יהודה ור' יוחנן. ואיפסק הלכתא כר' יהודה דבשונג יאכל גם המבשל במוצ"ש ולא בו ביום דקנסין שונג אטו מזיד. ובמזיד לא יאכל המבשל עולמות. אבל לאחרים מותר במוצ"ש. ופליגי בזה רש"י ותוספות. שיטת רש"י דבין בשונג ובין במזיד דמותר במוצ"ש צריך להמתין בכדי שיעשו כדי שלא יתהני מעבירה. ושיטת התוס' שם בחולין דבהך דינא דמבשל לא שייך למיגור לאסור במוצ"ש בכדי שיעשו. משום דזהו מלתא דלא שכיחא ובמלתא דלא שכיחא לא גזרו בי' רבנן. וברא"ש שם מבואר יותר דדוקא בנכרי שעשה מלאכה בשביל ישראל צריך להמתין בכש"י. דחיישינן שמא יאמר לו לעשות כן פעם אחרת. משום דקל בעיניו איסור אמירה לנכרי. אבל בדבר הנעשה בשבת ע"י ישראל לא שייך למגזר. ומותר למוצ"ש מיד. וכן כתב הט"ז סי' שיי"ח סק"א. והמג"א שם סק"ב כתב דבישראל אין לחוש שיאמר לו לעשות. דישראל בודאי לא ישמע לו. וגם אליבא שיטת רש"י דטעמא דאיסורא שלא יהנה ממלאכת שבת. הכא שרי דבמלתא דלא שכיחא לא גזרו. עוד כתב שם המג"א דנראה לו דלמי שנתבשל בשבילו הוה ג"כ דינו כמו המבשל עצמו. כמ"ש ביור"ד סי' צ"ט לענין עבר וביטל איסור דאסור לו ולמי שנתבטל בשבילו. והדר מסיק דאפשר לומר דדוקא התם חיישינן שיאמר לאינו ישראל לבטלו. אבל הכא אין לחוש לזה. דאם יאמר לא"י לבשל בשבילו לא ירויח כלל. דיצטרך בלא"ה להמתין במוצ"ש בכש"י. ולישראל לא חיישינן שיאמר לו לבשל בשבילו דאין אדם חוטא ולא לו. עכ"ל.

והנה מכל הני טעמי שכתבו הפוסקים להקל במבשל. הוא לטעם דישאל לא ישמע לו. משום דאיסור שבת חמירא לאינשי והוה לטעם דאין אדם חוטא ולא לא. והוה לטעם דמלתא דלא שכיחא לא גזרי ביה רבנן. מכל זה נראה ברור דהך ברייתא דהמבשל בשבת מיירי דוקא דק באם נעשה זה האיסור באקראי פעם אחת. כמו במתניתן רחולין שם בהשוחט בשבת. דבגמרא מרמינן להו אהדרי. וכל עיקר היסוד שהקילו במבשל הוא משום חומר איסור דשבת. וכראיתא בשבת (לח.) רב נחמן בר' יצחק אמר לאיסורא. מבשל הוא דלא אתי לאיערומי. בשגג יאכל כו'. ופירש"י דלא אתי לאיערומי לעשות מזיד ולומר שוגג הייתי דלא נחשרו ישראל על השבתות. אבל בעושה מסחר להרויח ממלאכת בישול או אפיה דשבת בטלין ומבוטלין כל הני טעמי שכתבו להקל דא"צ להמתין במוצ"ש בכש"י.

ועוד מסתבר לומר דבמזיד כזה חומר יותר ריש לאסור לאחרים לעולם מתרי טעמי. חדא רבין רב' יהודה קנס במבשל באקראי במזיד. וקנס שוגג אטו מזיד. מכל שכן דבמזיד של תמידית וראי נצרך למקנסיה עור יותר דגם אחרים לא יאכלו עולמות. שהרי בעל כרחך צריכין אנו לחלק בין מזיד דבאקראי לבין מזיד דבתמידית למכור להרויח. דזה חמיר יותר. ואם נתיר לאחרים לקנות הרי אין אצלו שום קנס דהא בשביל זה בישל. וא"כ יהי' מזיד קיל משוגג. ועוד דבאופן זה בודאי שייך סברת המג"א דלמי שנתבשל בשבילו יהי' אסור לעולם כמו להמבשל עצמו. כמו ברין המבואר ביו"ד סי' צ"ט הנ"ל. דזה דבר המובן שבפושעי ישראל כזה אין שייך מה שמחלק המג"א להקל דלישראל לא חיישינן משום דאין אדם חוטא ולא לו. דאררבא הרי הוא עושה האיסור להרויח. ומש"ה כל הקונים מיר במוצ"ש הפת שנאפה בשבת יש להם הדין של נתבשל בשבילו שאסור להם לעולם כמו להמבשל עצמו. ועוד דאם בחמצו של ישראל שעבר עליו הפסח אסור גם בהנאה מטעם קנס. כל שכן האופה בשבת בתמידית למכור להרויח שעובר בפרהסיא על הרבה אבות מלאכות ויש חילול השם גדול. בודאי דאסור גם בהנאה מטעם קנס. וראיתי להגאון בעל תפארת ישראל בכלכלת שבת חלק מלאכת שבת שחקר בזה מפני מה לא קנסו כאן כמו בחמץ שעבר עליו הפסח ועוד כמה איסורין כאלה שאסורין בהנאה מטעם קנס. ומחלק ג"כ כנ"ל דהקילו במבשל בשבת משום דשבת חמורה

להו לאינשי ולא אתי לולזולי בה והוא מלתא דלא שכיחא ולא גזרי
בי' בנו כולי האי. עכ"ל. ובכו מוכו מעצמו כיון שבזמננו נהפך
הוא יש לאסור גם בהנאה.

היוצא לנן מכל זה דבאופה בשבת בתמידית להרויח עבור
הקונים שלו התאבים לאכול פת המת. אין שום ספק על פי דינא
דגמרא והפוסקים דבאופן זה גם התוספות מודה לרש"י דאסור
במוצ"ש בלי המתנת בכדי שיטשו. ולדעת המג"א על פי דינא
ד"ד צ"ט הנ"ל אסור לעולם להמונים שאופה בשבילם כמו
להאופה עצמו. ולדעת הגאון בעל תפארת ישראל יש לאסור
גם בהנאה. דלא טיל מחמץ שטבר עליו הפסה. ולמזהיר ולנזהר
שלומים ינתן כמי נהר.

יודל ראזטנברג, חופ"ס מאנטריאל

אוהרה לשוחטי עופות

הן ראיתי צרה גדולה ששוחטי העופות הנהיגו למרוט בעצמם הנוצות תיכף ומיד אחר השחיטה בשביל טובת הנאתם. ותיכף אהר השחיטה משליכים הסכין ותופסים בידם השמאלית עור של מקום השחיטה בחוזק. שלא יצא הרם ללכלך את ידו ואת הנוצות. וביד הימנית ממרט הנוצות כשהעוף מפרכס. וכן עושים ב' המלאכות במהירות. שוחט וממרט. ממרט ושוחט. ידעו השוחטים שיש בזה ג' איסורי דאורייתא: איסור א'. חשש מאכיל נבלות. כי זה דבר המובן ונראה לעינים שידי השוחט נעשין כבודת, ועושה דרסה. וגם אובר ההרגשה לבדוק הסכין ושוחט בסכין פגום: איסור ב' הוא צער בעל חיים. שכל זמן שהעוף מפרכס יש לו דין בעל חי. כדאיתא במסכת חולין (קכא.) איתמר שחט בה שנים או רוב שנים ועדיין היא מפרכסת. חזקי' אמר אינה לאברים. מתה היא. ר' יוחנן אמר ישנה לאברים. לאו מתה היא וכו'. א"ר אלעזר נקוט להא דר' יוחנן בידך וכו'. וכן מובא בפירוש בדעת קדושים סי' כ"ג אות ח'. וז"ל וכעת הוזהרתי להשוהט דפה שלא ימרוט הנוצות בעוד הבע"ח מפרכס. כנהוג כדי לקנח ידיו וסכיננו. רק ימרוט אחר הפרכוס. וכן גם בדעת קדושים סי' כ"ה אות א' מסיק שם דאסור לעשות צער בחנם אפילו לנבלה מחיים. וכן גם אחר שחיטה כשרה. וכאן יש להחמיר גם מספק כיון דצעב"ה דאורייתא. עכ"ל: איסור ג'. הוא אסור דם שעי"ז מבליע דם באברים. כדאיתא חולין (ק"י.) אמר שמואל משום ר' חייא השובר מפרקתה של בהמה קודם שתצא נפשה הרי זה מכביד וכו'. ומבליע דם באברים. אבעיא להו היכי קאמר וכו'. או דילמא לדידיה נמי אסור. ועמד בתיקו. וכל תיקו לחומרא. וכן פסק הרמב"ם ויור"ד. ופירש"י שם שמרוב צער אין בכחה להוציא הדם. לכן גם בעוף המפרכס מרוב צער של הרגשת המריטה אין בכחה להוציא הדם ונבלע באברים. ואין מועיל לה מליחה בלי חיתוד כל נתח על חתיכות הרבה. כדאיתא בחולין (צה.) אומצא דאסמיק. חתכה ומלחה אפילו לקדרה שפיר דמי. ופירש"י שם חתכה לחתיכות הרבה. וכאן גרע יותר כי מלבד הצער מעמיד השוחט בידים את הדם מלצאת ע"י החיקת איצבעותיו בעור מקום השחיטה. ואין דרך לחתוד העוף קודם המליחה על חתיכות. לכן שוחטי עופות. רחמו על נשמותיכם. ולא יעשה כזאת בישראל.

יודל ראזטנבערג, חופ"ק-מאנטריאל